



**ITÄ-SUOMEN
SEUDULLINEN
LIIKENNEJÄRJESTELMÄTYÖ**

AIESOPIMUS

**Ylä-Savon seudun liikennejärjestelmän
kehittämisestä vuosina 2022–2026**

1. SOPIJAOSAPUOLET

Tämä aiesopimus on tehty seuraavien osapuolien välille:

- Iisalmen kaupunki
- Keiteleen kunta
- Kiuruveden kaupunki
- Lapinlahden kunta
- Pielaveden kunta
- Rautavaaran kunta
- Sonkajärven kunta
- Vieremän kunta
- Pohjois-Savon liitto
- Pohjois-Savon ELY-keskus
- Ylä-Savon SOTE

Tämä aiesopimus siirretään Ylä-Savon Soten osalta Pohjois-Savon hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen.

2. TAUSTA JA TAVOITTEET

Tämä aiesopimus on sopijaosapuolten yhteinen näkemys Ylä-Savon seudun liikennejärjestelmän kehittämisestä sekä lähivuosina toteutettavista ja edistettävistä toimenpiteistä. Seudun vuonna 2010 valmistuneen liikennejärjestelmäsuunnitelman ohella tämän aiesopimuksen keskeisenä lähtökohtana on syksyllä 2015 hyväksytty Itä-Suomen liikennestrategia, jonka päivitystyö on käynnistetty syksyllä 2021. Vuonna 2021 hyväksytyn Pohjois-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelma2040:n toimeenpanossa seudullinen liikennejärjestelmätyö on keskeisessä roolissa. Taustalla on myös ensimmäistä kertaa laadittu valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma Liikenne12 sekä sen toteuttamisohjelmat.

Valtakunnallisella liikennejärjestelmätyöllä ja erityisesti Väylävirastolla on keskeinen rooli liikenneinfrastruktuurin kehittämisessä. Maakunnallisella tasolla varmistetaan kehittämistarpeiden ja -perusteluiden esiin tuominen sekä edunvalvonta. Seudullisella työllä tuetaan maakunnallista ja valtakunnallista työtä sekä varmistetaan toteutettujen investointihankkeiden luoman potentiaalinen täysimääräinen hyödyntäminen.

Seudulla tehtävää liikennejärjestelmän kehittämistyötä koordinoi ja kehittää sopijaosapuolten edustajista koostuva Ylä-Savon liikennejärjestelmätyöryhmä. Työryhmälle annetaan sopijaosapuolten valtuutus tässä aiesopimuksessa mainittujen hankkeiden ja toimenpiteiden edistämiseen sekä toimenpiteisiin liittyvän vuorovaikutuksen koordinointiin.

Vuonna 2010 valmistuneen Ylä-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitteet ovat edelleen hyvin linjassa myöhemmin määritettyjen Itä-Suomen liikennestrategian sekä Pohjois-Savon ja valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitteiden kanssa. Tällä aiesopimuskaudella painotetaan erityisesti metsä- ja elintarviketeollisuuden raaka-ainekuljetusketjuihin, kestävien kuljetusmuotojen käytettävyyteen, arjen matkojen helpottamiseen sekä kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen liittyviä tavoitteita. Lisäksi kiinnitetään entistä vahvemmin huomiota kestävään luonto- ja kulttuurimatkailuun sekä liikenteen vaihtoehtoihin käyttövoimiin. Tavoitteena on kaiken kaikkiaan kokonaisvaltaisesti kestävämpi liikennejärjestelmä.

Sopijaosapuolet sitoutuvat toimivaltansa ja käytettävissään olevien resurssien puitteissa edistämään hankkeiden ja toimenpiteiden toteutumista. Kunkin toimenpiteen rahoitusjaosta sovitaan erikseen sen toteutuksen yhteydessä. Toimenpiteiden toteuttamiseen voi osallistua myös sopimuksessa mainitsemattomia osapuolia. Esitettyjen toimenpiteiden lisäksi osapuolet sitoutuvat omassa toiminnassaan sekä toimenpiteitä

toteuttaessaan edistämään Itä-Suomen liikennestrategian sekä maakunnan ja seudun liikennejärjestelmäsuunnitelman tavoitteita ja linjauksia.

Tämä sopimus on jatkoa vuosille 2017–2021 ajoitetulle aiesopimukselle. Sopimus on toiminut runkona seudullisen liikennejärjestelmätyöryhmän toiminnalle. Työryhmä on käynnistänyt kehittämishankkeita ja seurannut tavoitteiden toteutumista sekä jatkuvan arkityön että erillisten kehittämishankkeiden kautta. Aiesopimuksessa sovitut toimenpiteet ovat toteutuneet pääosin hyvin.

3. TOIMENPITEET

Ylä-Savossa keskeisiksi tavoitteita toteuttaviksi toimenpidekokonaisuuksiksi vuosille 2022–2026 on nostettu:

- Matkaketjujen palvelutason parantaminen työ- ja opiskelumatkoilla
- Julkisesti hankittujen kuljetusten tehostaminen ja avaaminen
- Jalankulun ja pyöräilyn edistäminen
- Uusien käyttövoimien edistäminen
- Elinkeinoelämän kuljetusten tehokkuuden parantaminen

Toimenpidekokonaisuuksia edistetään seuraavasti:

Matkaketjujen palvelutason parantaminen työ- ja opiskelumatkoilla

Ylä-Savossa on toteutettu useita työmatkaliikenteen kokeiluja ja niiden pohjalta on otettu käyttöön Joukkis-työmatkalipputuote ja Iisalmi-Vieremä välin työmatkaliikenteeseen sovitettut linja-autovuorot. Tällä aiesopimuskaudella jatketaan työmatkaliikenteen matkaketjujen kehittämistä.

Kehittämisen painopisteeksi otetaan toisen asteen oppilaiden liikkumismahdollisuuksien turvaaminen. Tavoitteena on, että liikennepalvelut mahdollistaisivat mahdollisimman monen toisen asteen oppilaan päivittäiset matkat siten, ettei koulunkäynti edellyttäisi muuttoa toiselle paikkakunnalle. Tämä on myös keskeinen tavoite seudun työvoiman saatavuuden turvaamisen näkökulmasta. Tavoitteena on vakiintunut palvelu, joka määrittellään erillisen hankkeen (esim. AKKE-rahoitus) puitteissa tiiviissä yhteistyössä oppilaitosten kanssa.

Toimenpiteet:

1. Työmatkaliikennepalveluiden seuranta, kehittäminen ja laajentaminen (ELY, kunnat / 2022-)
2. Työ- ja opiskelijaliikennepalvelu Kiuruvesi-Vieremä välille (ELY, Kiuruvesi, Vieremä / 2022–2023)
3. Toisen asteen opiskelijoiden liikkumispalveluiden kehittämishankkeen organisointi, ohjelmointi ja toteutus (kunnat, ELY / 2022–2024)
4. Mobiililiput ja niiden laajempi käyttöönotto paikallisliikenteen ohella myös kuntien välisessä liikenteessä (ELY / 2024)
5. Solmupisteiden (pääpysäkkien) parantamisen seudullinen ohjelmointi ja rahoituskanavien määrittäminen (ELY, kunnat / 2023)
6. Juna- ja linja-autoliikenteen yhteen käytettävyyden edistäminen ja merkityksen korostaminen seudun näkökulmasta (lj-työryhmä / 2022-)
7. Poikittaisyhteyksien kehittäminen (mm. Iisalmi-Ylivieska junavuorot, bussiliikenteen lisääminen, kt77:n yhteyksien kehittäminen) (ELY, kunnat, 2022-)
8. Luonto- ja kulttuurimatkailemisen kehittäminen yhteistyössä Itä-Suomen muiden alueiden kanssa (lj-työryhmä, 2023-)

Julkisesti hankittujen kuljetusten tehostaminen ja avaaminen

Seudulla toteutettiin vuonna 2021 hanke, jossa selvitettiin julkisesti hankittujen kuljetusten nykytilaa ja kehittämistarpeita. Tulosten perusteella tehostamistarpeita ja -potentiaalia on erityisesti palveluliikenteessä.

Teemaan liittyen Kuopion seudulla on käynnissä kehittämishanke, jonka tuloksia kannattaa seudulla seurata ja hyödyntää. Hyvinvointialueen myötä maakunnallinen yhteistyö erityisesti sote-kuljetuksissa tulee korostumaan, joten toimenpiteiden soveltaminen Pohjois-Savon seutujen kesken on perusteltua.

Toimenpiteet:

1. Palveluliikenteen seudullinen suunnittelu, hankinta ja ohjaus (sis. seurannan) sekä laajentaminen toisen asteen opiskelijoihin ja hyödyntämiseen syöttöliikenteen (kunnat, Ylä-Savon sote / 2023-)
2. Kuopion seudun MUKKE-hankkeen tulosten seuranta ja käyttöönotto seudulla (kunnat, Ylä-Savon sote / 2023-)

Jalankulun ja pyöräilyn edistäminen

Jalankulun ja pyöräilyn edistäminen korostuu kaikissa taustastrategioissa. Seudulle laaditaan kävelyn ja pyöräilyn edistämishanke vuonna 2022, joka toimii runkona jatkotoimenpiteille. Jalankulun ja pyöräilyn väylien suunnittelua ja toteutusta edistetään jatkuvasti (mm. Iisalmi-Vieremä).

Toimenpiteet:

1. Edistämishankkeen laadinta (kunnat, ELY / 2022)
2. Hankkeet, hankesuunnitelmat ja investointiavustusten hyödyntäminen (kunnat, ELY / 2023-)
3. Liikenneturvallisuuksuunnitelmien päivitys (kunnat, ELY / 2023)

Vaihtoehtoisten käyttövoimien edistäminen

Puhtaiden ajoneuvojen direktiivin ja siihen perustuvan Puhtaiden ajoneuvojen lain (740/2021) ympäristö- ja energiatehokkuusvaatimukset ovat haastavia kuntien kalusto- ja kuljetuspalveluhankintojen näkökulmasta. Teemaa tullaan käsittelemään seudullisessa yhteistyössä ja haetaan ratkaisumalleja ajankohtaisiin hankintoihin. Henkilöautojen ja kevyiden hyötyajoneuvojen osalta kaasu ei ole enää käytännössä hyväksytty vaihtoehto toisella hankinta-ajanjaksolla eli 1.1.2026 alkaen, joten sähkölatauspisteverkosto on keskeinen edellytys myös julkisten kuljetusten kannalta.

Seudun elinkeinoelämän näkökulmasta biokaasu nähdään potentiaalisena vaihtoehtona. Seudulla on vireillä biokaasun tuotantoon ja tankkausasemiin liittyviä hankkeita, joita seurataan ja tarvittaessa edistetään myös liikennejärjestelmätyön keinoin.

Toimenpiteet:

1. Käynnistetään seudullinen asiantuntijayhteistyö henkilökuljetusten hankinnoissa ja käydään läpi puhtaiden ajoneuvojen lain velvoitteet ajankohtaisissa hankinnoissa (kunnat, ELY, Ylä-Savon sote / 2022-)
2. Sähköautojen latauspisteiden hankinta kuntien toimesta (mm. uudisrakentamisen yhteydessä) sekä aktiivinen edistäminen ja markkinointi (veloituksen hallinta yms. asiat, selvityksiä käynnissä), investointiavustusten hyödyntäminen (kunnat, liitto / 2022-)

3. Biokaasuhankkeiden ja kaasutankkausasemien toteuttamisen edistäminen (kunnat, liitto / 2022-)

Elinkeinoelämän kuljetusten tehokkuuden parantaminen

Valtatie 5, Savon rata ja Ylivieska-lisalmi rata sähköistyksen myötä ovat keskeisimmät liikenneverkon osat seudun elinkeinoelämän kuljetusten näkökulmasta. Näiden lisäksi valtatie 27 ja seudun kantatiet muodostavat kuljetusten rungon, jonka jatkuva kehittäminen on Ylä-Savon monipuolisen ja kansainvälisen elinkeinoelämän näkökulmasta erittäin keskeistä. Runkoverkon lisäksi seudun vähäliikenteisellä verkolla on erittäin keskeinen rooli erityisesti maatalousyritysten ja metsäteollisuuden raaka-ainehankintojen näkökulmasta.

Toimenpiteet:

1. Kiuruveden teollisuusalueen kehittäminen sekä muu lisalmi-Ylivieska-radnan peruskorjauksen ja sähköistyksen luoman potentiaalin hyödyntäminen (Kiuruvesi, lisalmi, liitto / 2023-)
 - Kiuruveden kaupungin omistamien pistoraiteiden kunnan selvittäminen ja käyttöpotentiaalin määrittäminen
 - Elinkeinoperusteisen vihreää siirtymää tukevan kehittämishankkeen ohjelmointi, organisointi, resursointi (EAKR-rahoitusmahdollisuus) ja toteutus
2. Parkatin rataterminaalin toteutussuunnittelu (lisalmen kaupunki / 2022–2024)
 - Ponsen kuormauksen siirtäminen alueelle
 - Tarkastellaan myös raakapuun kuormaustoiminnan (Soinlahti, Keveli) keskittäminen lisalmessa Parkattiin
 - Käynnistetään asemakaavoituksella vuonna 2022
3. Lapinlahden raakapuun kuormausalueen siirtäminen pois taajamasta
 - Tarkennetaan, kun valtakunnallinen selvitys valmistuu keväällä 2022
4. Teollisuusalueiden tieyhteyksien kehittäminen
 - Peltosalmen teollisuusalueen liittymän parantaminen (Pielavedentie), n. 1 M€ (EAKR-rahoitus)
 - Keiteleen teollisuusalueen yhteyksien parantamisen suunnittelu ja toteutus (Keitele, ELY-keskus / 2023-)

3.1 Edistettävät toimenpiteet

Viitoskäytävän (valtatie 5 ja Savon rata) liikenteellinen toimivuus ja kehittämismahdollisuudet turvataan seudulla muun muassa siten, että vältetään valtatiehen suoraan liittyvää uutta maankäyttöä. Viitoskäytävän kehittämisessä otetaan huomioon myös pendelöinti seudun ulkopuolelta ja ulkopuolelle sekä uusien liikkumispalvelujen käytön helpottaminen.

Osapuolet sitoutuvat edistämään lisäksi seudun kannalta erittäin tärkeän alemman tieverkon kunnan systemaattista parantamista resurssiensa ja mahdollisten valtakunnallisten teemarahoitusten antamisissa puitteissa. Seudulla korostuu erityisesti elinkeinoelämän kuljetusten näkökulma. Keskeisiä teemoja ovat metsä- ja elintarviketeollisuuden raaka-ainehuollon sekä maa- ja metsätalouden kuljetusten turvaaminen.

4. SEURANTA JA SOPIMUKSEN PÄIVITTÄMINEN

Aiesopimuksen toteutumista seurataan Ylä-Savon seudullisen liikennejärjestelmätyöryhmän kokouksissa osana seudullista liikennejärjestelmätyötä. Tämän lisäksi aiesopimuksen toteutumista seurataan yleisellä tasolla Pohjois-Savon ja Itä-Suomen liikennejärjestelmätyöryhmissä.

Ylä-Savon liikennejärjestelmätyöryhmä tarkistaa vuosittain, vastaako aiesopimus edelleen seudun yhteistä tahtoa sekä tekee esitykset tarvittavista tarkistuksista. Sovitut muutokset ja niiden perustelut kirjataan. Vähäiset muutokset aiesopimuksen sisältöön hyväksytään Ylä-Savon liikennejärjestelmätyöryhmässä. Merkittävät muutokset hyväksytetään tarvittaessa taustaorganisaatioissa. Ennen aiesopimuskauden päättymistä sovitaan uuden aiesopimuksen valmistelusta ja varmistetaan kytkentä muuhun liikennejärjestelmän kehittämiseen liittyvään suunnitteluun.

5. SOPIMUKSEN KÄSITTELY JA HYVÄKSYMINEN

Sopimuksen valmistelusta on vastannut Ylä-Savon seudun liikennejärjestelmätyöryhmä, jossa on edustus kaikista sopijaorganisaatioista. Vaikka seudullisessa liikennejärjestelmätyöryhmässä on mukana muitakin osapuolia, tämän aiesopimuksen kirjauksiin ja toimenpiteisiin sitoutuvat vain sopijaosapuolet. Tammikuussa 2022 on järjestetty kuntakohtaiset päättäjätilaisuudet, joissa on annettu luottamushenkilöille ja kuntien johtaville virkamiehille mahdollisuus ottaa kantaa sopimukseen ja kirjattaviin toimenpiteisiin.

Sopimus on viimeistelty Ylä-Savon seudun liikennejärjestelmätyöryhmän 17.2.2022 pidetyn kokouksen mukaisesti, minkä jälkeen se on viety hyväksymiskäsittelyyn kaikkiin sopijaorganisaatioihin.